

Makale Gönderilme Tarihi: 17.04.2019 – Makale Kabul Tarihi: 29.05.2019

ARTVİNLİ ÂŞIK HUZÛRÎ’NİN DİVÂNINDA BULUNAN DESTANLARIN TÜRK KÜLTÜR UNSURLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

*Büşra Nur Düzen**

Özet

Âşık; elinde sazı, dilinde sözü, diyar diyar gezen, gezdiği yerlerde gördüklerini anlatan, bir sözlü gelenek taşıyıcısıdır. Teknolojinin henüz gelişmediği zamanlarda âşıklara ve geleneğin devam ettirilmesine gösterilen özen daha fazlaydı. Zamanla gelişen teknoloji bazı geleneklerin de azalmasına neden oldu. Bu nedenle unutulmaya yüz tutmuş geleneklerimizi, âşıklarımızı araştırmalı ve gün yüzüne çıkartmalıyız.

Bu çalışmada Yusufelili Âşık Huzûrî Divan’ındaki destanlarında halk edebiyatı unsurlarını inceleyeceğiz. Artvinli âşıklardan Ali Huzûrî Coşkun halk edebiyatına katkı sağlamış şairlerden biridir. Yeterince tanınmadığı için bu şairden istifade edilememiştir. Oysa edebiyatımıza şiirleriyle, yaşadıklarıyla, aktarmaya çalıştıklarıyla büyük ölçüde katkı sağlamıştır. Artvin’in Zor Köyü’nde hayata gözlerini açmış ve tıpkı doğduğu yer gibi zor bir hayat yaşamıştır. Babasını örnek alarak şairlik geleneğini sürdürmüştür. İlk hocası babası olmuş ve Huzûrî’ye mahlası da aynı kişi tarafından verilmiştir. Hayatı boyunca yazmış ve sağlığı el verdiği ölçüde gezerek âşıklık görevlerini yerine getirmiştir. Medrese eğitiminin yanında saz şairliğini de bırakmamış hem kulağa hem göze hem de günlük yaşama dokunur şiirler yazmıştır. Şiirlerinde yaşadığı yerlerdeki sıkıntıları, zorlukları, toplumdaki yozlaşmayı dile getirmiştir. Sözüne ve sazına güvenen şair haksızlıkları, yanlışlıkları dile getirmekten hiçbir zaman çekinmemiş herkese gereken cevabı vermiştir. Bunun yanı sıra Divân Edebiyatı unsurlarından da beslenmiş, âşıklar, maşuklar, badeler, şaraplar şiirlerine konu olmuştur. Ali Huzûrî Coşkun ile ilgili en kapsamlı çalışmayı Mustafa Adil Özder yapmıştır. Yayına hazırlayan ise Prof. Dr. Muammer Demirel’dir Huzûrî’nin ulaşılan tüm şiirleri toparlanmış, dipnotlarla açıklamalarla zenginleştirilmiş ve Huzûrî Divanı olarak basılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Huzûrî, Halk Edebiyatı, Şiir, Artvin, Halk Unsurları

AN INVESTIGATION OF THE EPICS IN THE DIVAN OF MINSTREL HUZÛRÎ FROM ARTVIN IN TERMS OF TURKISH CULTURAL ELEMENTS

Abstract

A minstrel is a conveyor of oral tradition who wanders from one place to the other and talks about the things he has seen in the places he has been to with a saz in his hand and with his words. During the times when technology was not so developed, much more attention was paid to minstrels and

*Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Üstü Öğrencisi, Artvin. duzen.busranur@gmail.com

the sustainment of the tradition. In time, developing technology has led to a decline in some of our traditions. Therefore, should investigate our traditions and minstrels that are facing extinction and bring them to light.

In this study, folk literature elements in the divan of epics by Minstrel Huzûrî from Yusufeli district are investigated. Ali Huzûrî Coşkun from Artvin is one of the poets brought up during the Turkish republican period. As he was not recognized well enough, he was not benefited from much although he contributed a lot to our literature with his poems, his experiences and what he tried to convey. He was born in Zor(meaning hard/difficult in Turkish) village in Artvin province and he had a very hard life just as the name of his village suggests. He took his father as an example and continued the tradition of poetry. His father was his first teacher and it was his father who gave him his first pen name. He wrote poems all his life and he did his duties as a minstrel by wandering from one place to the other as much as his health allowed him to do so. In addition to his madrasah education, he continued to be a minstrel and he wrote poems about contemporary issues which appealed to ears and eyes. In his poems, he depicted the pains, hardships and social degeneration in the places where he lived. Having confidence in his words and saz, he was never hesitant to speak out against injustices and gave as good as he got in his answers to everyone. Furthermore, he utilized the elements of divan literature and his poems included elements such as beloveds, sweets, drinks and wine. The most comprehensive study about Ali Huzûrî Coşkun was done by Mustafa Adil Özder. It was prepared for publication by Prof. Muammer Demirel. All of Huzûrî's accessible poems were collected and enriched with footnotes and explanations and published as Huzûrî Divan.

Key words: Huzûrî, folk literature, poetry, Artvin, folk elements

Giriş

Bir yörenin folklorik yapısı, yöredeki diğer konular ve yaşam şekli ile ilgili ipuçları vermektedir. Türkülerin biçimi, ritmi, kullanılan çalgılar, giyilen kıyafetler, o yörenin doğa yapısından iklimine kadar her şeyin anahtarıdır (Karadeniz, 2002: 14). Bu nedenle yörenin bir bölümünü incelerken geneline bakmayı da ihmal etmemek gerekir. Artvin kültüründeki renkliliğin temel nedenlerinden biri de geçmişte birçok millete ev sahipliği yapmasıdır. Aynı coğrafya üzerinde yaşayan farklı milletlerin varlığı, etkileşimin artmasına ve kültürel unsurların yoğunlaşarak çeşitlenmesine neden olmuştur. Artvin ve çevresinde gelişen âşıklık geleneği de işte bu zenginliğin ürünüdür. Zorlu bir coğrafyaya sahip olan Artvin, Tunç Devri'ne kadar uzanan geçmişini muhafaza etmiş; çeşitli kültürlerle birlikte günümüze kadar taşınmasını bilmiştir (Karadeniz, 2002: 12).

Artvin, geçmişten günümüze halk kültürü ve edebiyatında yer alan, önemli bir unsur olarak gördüğümüz, âşıklık geleneğini yaşatan önemli bir ilimizdir. Kars, Erzurum, Gümüşhane, Bayburt ve çevresinde yetişen âşıklarla atışmalar ve deyişmeler yapan Artvinli âşıklar bu geleneği atadan oğula kadar yaşatmayı sağlamış ve bölge kültürüne önemli katkı sağlamıştır.

İlhan Başgöz (1968: 8) âşıkların kökenini; insan topluluklarında belirli gelişme çağında yaşamış olan müzisyen-şair tipinin bizdeki benzerleri olarak niteleyip, temelini ilkel topluluklardaki şiir, müzik, dans ve sihir gibi birçok sanatı özünde toplayan sihirbaz sanatçılara dayandırmaktadır.

Âşık; sazlı, sazsız, doğaçlama yoluyla, kalemlerle veya tüm bu özelliklerin birkaçını birden taşıyan ve âşıklık geleneğine bağlı olarak şiir söyleyen halk sanatçısıdır. Bu söyleme biçimine “âşıklık-âşıklama”; âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de “âşıklık geleneği” adı verilmektedir. Anadolu’da âşık adına 13. yüzyıldan sonra rastlamaktayız. Özellikle 17. yüzyıla gelindiğinde yetişen âşıklar Türk şiir anlayışına ve zevkine yön veren bir edebiyat dalı haline gelmiştir. Gelenek 19. yüzyılda zirveye ulaşmış; klasikleşmiştir (Artun, 2016: 1).

Türk edebiyatı içinde yer alan ve aynı zamanda folklorun da bir alt disiplini olan halk edebiyatı; edebî zevk, düşünce ve anlatım gücüne ulaşmış söyleyeni belli olan âşık ve tekke tarzı eserlerle anlatmaya dayalı türlerden destan, efsane, masal, halk hikâyesi gibi varlığı eskiden beri süregelen türlerle nesilden nesile aktarılmaya devam etmektedir (Akkaya, 2015: 93). Bunun yanı sıra fıkra, atasözü, deyim, tekerleme, bilmece, mani sözlü gelenekte yaşayıp kuşaktan kuşağa aktarılan ürünlerdir. Tüm bunlar âşıklarımızın şiirlerine konu olmuş söz söyleme ustalıklarıyla yoğrulup söylenmiştir.

Artvin ilinin Çoruh boylarında âşıklık geleneği içinde Yusufeli ilçesine bağlı olan Esenkaya (eski adı Zor), Madenler (eski adı Hod) ve Ardanuç'un Soğanlı (eski adı Sagora) köyünün büyük katkısı vardır (Karadeniz, 2002: 15). Zor köyünde 11'i saz şairi olmak üzere 14 önemli halk şairi yetişmiştir (Karadeniz, 2002: 15). Adı geçen bu köylerde gelenek, günümüze kadar babadan oğula yansıtılmıştır. Bunlardan biri, geleneği devam ettiren ve Artvin kolunun temsilcisi Huzûrî'dir. Yüzbaşı lakaplı Mehmet'in, oğlu Mustafa Keşfi; onun da oğlu olan Huzûrî, aldıkları medrese eğitimi ve icra ettikleri sanatlarıyla Artvin kültüründe önemli bir yere sahiptirler. Huzûrî'nin ismini verdiği kol içerisinde adından söz edebileceğimiz birçok önemli âşık bulunmaktadır. Bu şahsiyetler, geleneğin devamına katkı sağlamakla birlikte yörenin kültürünü de diğer illere taşımıştır, diyebiliriz (Kaya, 2014: 411).

Araştırmaya konu olan Huzûrî mahlaslı Ali Huzûrî Coşkun 1886-1951 yılları arasında yaşamış ve âşık edebiyatına katkıda bulunmuş güçlü söz varlığına sahip, önemli bir şairdir. Huzûrî, on yıl kadar medrese eğitimi almıştır fakat tahsilini tamamlayamamıştır (Kaya, 2014: 410). Şair olarak yetişmesinde temel eğitimi babasından alan Huzûrî'ye mahlası da aynı kişi tarafından verilmiştir (Özder, 2015: 15). Okul hayatında başarılı olamayan Huzûrî de sazını yol arkadaşı bilmiş her topluluğa sazıyla girmiş kendini göstermiştir. Çeşitli devlet kurumlarında çalışmış, haksızlığa karşı durmuş, toplumsal konulara yönelmiş ve şiirlerinde tüm bunlara yer vermiştir.

Âşıklık geleneğinde sazın önemli bir yeri vardır. Saz ve söz adeta bütünleşmiştir. Çünkü âşıklar söz söylemedeki hünerlerini saz ile süslediklerinde daha başarılı ürünler ortaya koyarlar. Huzûrî de sazıyla bir olmuş her ortama ayak uydurmuştur. Erzurum'da kendini göstermek için yaptığı karşılaşmada sazının akordu olmamasına karşın başarılı bir performans sergilemiş ve usta âşığı mağlup etmiştir.

Âşıklıkta olması gereken önemli özelliklerden bazıları; öğrenme yeteneği, bellek kuvveti, yaratıcılık, hazır cevap olma, kelime haznesinin genişliği, etkili konuşabilme ve şiir söyleme yeteneğidir (Artun, 2016: 61). Bu özelliklerin birçoğunu bünyesinde taşıyan âşık kısa sürede ustasından mahlasını alır ve yola koyulur. Âşıklık geleneğinde âşığın yetişmesi ve mahlasını alması usta-çırak ilişkisi içinde gerçekleşir. Âşık olmak isteyen kişiler en başta istekli olmalıdır. Sonrasında ise ezgiye ve ahenkli söz söylemeye yatkınlığı dikkate alınır. Gerekli şartları sağlıyorsa bir usta yanında yetişmeye başlar. Kahvehanelere gider, fasıllara katılır, ustasıyla köy köy gezmeye başlar. Önce ustasından dinlediği şiirleri seslendirir yani usta malı şiirler söyler, ardından kendi şiirlerini oluşturmaya, mahlasıyla şiir söylemeye başlar.

Keşfi ise 1886 yılında dünyaya gözlerini açan oğlu Huzûrî'ye geleneği aktarmaya çalışmış, ona saz çalmayı, ahenkli şiir söylemeyi öğretmiş ve yanından hiç ayırmamıştır. Geleneğin içine doğması çocukluğu boyunca sazla sözle iç içe olması, babasının oğlundaki yeteneğinin farkına vararak gerekli eğitimi erken yaşlarda vermesi Huzûrî'nin başarısının altındaki önemli sebeplerden birkaçıdır. Huzûrî sazla sözle hep iç içe olmuştur. Huzûrî, divan edebiyatında da, halk edebiyatında da kendini göstermiş, etkin şiirler yazmış bir şairdir. Çok

kudretli bir saz şairi olduğu gibi, divan edebiyatı şiirlerinde de başarılı görülmüştür. Hatta bu konuda Âdil Özder “*Divan edebiyatında da, halk edebiyatında da kendini kanıtlamış, etkin şiirler yazmış bir âşıktır*” (2015: 21) demiştir.

Şiirlerinde eleştiriye yer vermesi hicvi ustalıklı kullandığını göstermektedir. Hiciv, “*bir kimseyi yermek amacıyla yazılan şiir türüne verilen addır*” (Dilçin, 1992: 264). Huzûrî de bu türü kullanmaktan geri durmamıştır. Hayatın içinde olması, sosyal görevleri ve mesleği nedeniyle birçok insanla tanışması Huzûrî’nin bakış açısını değiştirmiştir. Toplumsal düzeni, devlet memurlarının çalışma tempolarını ve dönemin yaşam şeklini anlatmaya çalışmıştır.

Huzûrî ile ilgili çalışmalar da yapılmıştır. Hikmet Dizdaroğlu’nun Yusufelili Huzûrî, hayatı, şahsiyeti ve şiirleri (1949 Ankara, 210 sayfa) adı altında şairin üstüne ilk kitap çıkmıştır. Mustafa Âdil Özder ise bilgisayar ve fotokopinin olmadığı dönemde karbon kâğıdına yazarak Âşık Huzûrî ile ilgili 2 ciltlik kitap hazırlamıştır. 1. cildinde hayatı ve heceli şiirleri 2. cildinde aruzlu eserleri kayda alınmıştır (Özder, 2015: 11). Mehmet Gökalp’in İçimizde Yaşayan Huzûrî isimli çalışması da Yeşil Artvin Dergisi 7 Mart, 1970, Sayı 2 de yer almıştır. Mehmet Gökalp’in Türk Folklor Araştırmaları, Sayı 19, 21, 31 de Dizdaroğlu’nun yayınladığı kitaba eleştiri de bulunmuştur. Ayrıca aynı dergi, sayı 34, 55, 64. de Huzûrî İstanbul’da”, “Huzûrî’nin Köyünü Ziyaret”, “Huzûrî’nin Manevi Âlemi” başlıklı yazılar yer almıştır.

Huzûrî’nin Şiirlerinde Şekiller ve Türler

Adil Özder’in 1985’te Şahver Karasüleymanoğlu ile yaptığı ve Ulus Gazetesi’nde yayımlanan söyleşisinden hareketle Huzûrî divanında 135 tane hece ile yazılmış şiirin bulunduğu bilinmektedir (Özder, 2015: 74). Şiirlerinin 119 tanesi koşma, 16 tanesi de destandır. Müdâmî deyişlerinin büyük bir bölümüne yer verilmiştir. İrticalen yapılan bu deyişler 93 dörtlükten oluşmaktadır (Özder, 2015: 22). Fakat bu sayıya ek olarak Adil Özder tarafından toparlanan, Prof. Dr. Muammer Demirel tarafından baskıya hazırlanan Huzûrî Divanı’nda koşmalar ve semailer başlığı altında 185 tane şiiri, destanlar bölümünde 27 tane şiiri, türlü heceliler başlığında 16 şiiri bulunmaktadır. Hecenin yanı sıra divan edebiyatı rüzgârından etkilenen Huzûrî’nin 305 tane gazeli, 5 tane müstezâtı, 4 tane terkiib-i bendi, 5 tane kasidesi, 4 tane methiyesi, 28 tane de musammatı vardır. Ebced hesabı ile de 9 tane şiir yazan şairin 9 tane de hicviyesi bulunmaktadır. Divanında ayrı bir bölümde verilen koşmaların ve semailerin olduğu bölümde divan edebiyatı unsurlarını başarılı bir biçimde kullandığı görülmektedir. “*Ey saki tabii neş’emi bozma, sunma şimden geri peymane bana*” (Özder, 2015: 73) derken divan şiiri unsurlarından olan sakiye seslenmesi dikkate değerdir. Yine aynı bölümden bir başka şiirinde “*Bülbül idim gonca gülden ayrıldım, yeni düştüm âh ü zara sevdiğim*” diyerek gül-bülbül temelli bir şiir yazmıştır (Özder, 2015: 105).

Huzûrî Şiirlerinin Biçim Özellikleri

Divanında hece ölçüsü ağırlıkta olan Huzûrî, Destanlar başlığı altında toplanan şiirlerini ağırlıklı 11’li hece ölçüsü ile yazmıştır. 6+5 =11’li durakla yazılan şiirleri halk şiirinin yaygın ölçülerindedir.

11 heceli şiirleri; Ters Öğüt Destanı, Okar Köyü Destanı, Fahişe Destanı, Gurbet Destanı, Öğretmenler Maaş Destanı, Dadıkan Köyü Destanı, Halit Ağa İçin Destan Şavşat İçin, Şatı Destanı, Para Destanı, Nasihat Destanı, Örtülü Destanı, 23 Nisan Destanı, Olamam- Gülmece Destanı, Hocam Destanı, Şadıvanlı Destanı, Kars’ı Tenkit Destanı, Ne Sandın Destanı, Kars Destanı, Bugün Git Yarım Destanı, Tezatlar (Aksi İş) Destanı, Talih Destanı, Lozan Barışı Yıldönümü Destanı, 1946’daki Kars Paniğine, Kalmamış Destanı, Şikâyet ve Eleştiri Destanı.

14 heceli şiiri; Cumhuriyetin 15. Yılına adlı destanıdır.

Âşık şiirinin biçimini belirleyen önemli unsurlardan biri ölçü diğeri uyaktır. Şair şiirlerini koşma biçiminde yazmıştır (Boratav, 2016: 28-29). Huzûrî'nin daha çok 11'li hece ölçüsü kullandığını dile getirmiştik. Uyak düzeni ise yarım, tam ve zengin olarak farklılık gösterse de ünlü ünsüz uyumu ve ses akışı da başarılı bir şekilde uygulanmıştır.

Destanlar dörder dizelik bentlerden oluşur ve ölçüsü genelde 11'lidir. Destanların uyak düzeni koşma biçimindedir (Boratav, 2016: 31). Şairde bu kurallara uygun destanlar yazmış genelde bir olayı, bir anısını ve ders niteliğinde söylenmesi gerekenleri yazmıştır.

Huzûrî'nin Şiirlerinde Dil ve Üslup Özellikleri

Şiirlerinde hemen hemen her konuyu işleyen âşık, 20 yaşına kadar medrese eğitimi görmüştür. Yaşıtı ve akranı olan Âşık Zuhuri ile aynı dönemde şiir yazmaya başlamıştır. Şavşat'ta ve Yusufeli'nde tapu ve nüfus memuru olarak çalışırken de şiirlerinden vazgeçmemiştir. Huzûrî usta bir şairdir. Aruz vezni de başarılı bir biçimde kullanmış, derinliği ve içeriği zengin olan şiirler ortaya koymuştur (Karasüleymanoğlu, 2015: 445). Ancak divan şiirinin unutulmaya yüz tutması Huzûrî'nin divan edebiyatından etkilenerek yazdığı şiirlerin de etkisini azaltacaktır.

1930'lu yıllarda âşıklık geleneğinin temel taşlarından biri olan “gezmek” fiilini yerine getirmek için Türkiye'nin birçok yerini dolaşmıştır. Gençliğinde Âşık Sümânî, Efkarî, Müdamî, Kemalî, gibi dönemin birçok aşığıyla karşılaşmış ve atışmalarda da bulunmuştur (Karadeniz, 2002: 271). Sazını eline alan âşık uğradığı köy, kasaba, şehrin belirli yerlerinde bir süre konaklar, oranın âşıklarıyla tanışır, karşılaşmalara katılır. İşte âşık denilince “*sazı elinde, sözü dilinde*” terimi buradan gelmektedir (Albayrak, 1993: 547). Huzûrî de aldığı unvanın hakkını vermek için hem görev yeri değişiklikleri sebebiyle hem de sazda ve sözde kendini ispatlamak için birçok il ve ilçeyi ziyaret etmiştir. Huzûrî şiirlerinde gezip gördüğü yerleri, yaşadığı olayları, katıldığı meclislerdeki sohbetleri, önemli gün ve törenleri atlamayarak her biri için şiirler yazmıştır. Genelde gidip gördüğü yerlerdeki olumsuzlukları da eleştirmekten geri kalmamıştır.

Artvin ve Ardanoç Rus yönetimi altındayken Huzûrî şairliğe yeni başlamıştır. Ardanoç'a arkadaşlarını ziyarete gitmiştir. Fakat arkadaşları da Artvin'e gitmeyi düşünüyorlarmış. Huzûrî de teklifi kabul edince hep birlikte yola koyulmuşlar. Arkadaşlarından biri yolda rastladığı hasmıyla tartışmaya girince kavga büyür. Huzûrî mağduru kurtarır kurtarmasına ama gidip onu şikâyet ederler. Böyle olunca Huzûrî tutuklanır. Bu duruma hem içerlenen hem de çok kızan şairimiz “*Ters Öğüt Destanı*” adlı şiirini yazar.

“ *Bir nasihatim var zamana uygun,*

Tut sözümü, yattıkça yat, uyanma.

Meşhur bir kelimedir: Söz sözü açar.

El için yok yere ateşe yanma... ” (Özder, 2015:175)

diye başlayıp devam eden şiir o zamanlardan günümüzdeki olaylara dahi ışık tutmuştur. Başka bir anısında ise arkadaşlarıyla birlikte Okar köyüne bir düğün için davet edilmişlerdir. Davete icabet etmelerine rağmen Huzûrî ve arkadaşları ile ilgilenen olmamıştır. Köydeki misafirperverliği eleştirmek için yazdığı “*Okar Köyü Destanı*” dikkate değerdir. Kars'ta

halletmesi gereken bürokratik işlerde hakkının ve parasının yenmesi üzerine yazdığı “*Kars’ı Tenkit Destanı*” şairin yaşadığı olaylar karşısında susmadığını konuya mutlaka şiirlerinde yer verdiğini görmekteyiz. Bu özelliği ile de hayatı şiirlerine taşıdığını, halkın sevincinde de üzüntüsünde de haksızlığa uğradığında da mutlaka yanında olduğunu anlayabiliriz.

Elinde sazı dilinde sözlü ile diyar diyar gezen şair ilk çetin sınavını Erzurum’da bir köy kahvesinde verdikten sonra kendine güveni gelmiş ve usta bir şair olduğunu düşünmeye başlamıştır. Hayatının bir döneminde Zuhûrî ve Âşık Şenlik ile yolları kesişmiştir. Onlarla birlikte Ardahan, Çıldır, Erzurum gezileri yapan şairin sazla şiir söylemesi de güçlü yönlerinden biridir. Nüfus memurluğu, tapu memurluğu gibi görevlerde bulunan şair yaşamı boyunca yaşadığı sıkıntıları tecrübelerini, toplumun değişen gelenek ve göreneklerini sık sık şiirlerine konu ederek gerek eleştirmiş gerek ders vermek istemiştir. Huzûrî’nin hiciv yeteneği de bulunmaktadır. Bu yüzden şiirlerinde bir şeyleri eleştirmekten geri durmamıştır. Olaylara eleştirel bakmasının yanı sıra sözünü de sakınmaması bazen karşısındaki insanı mahcup etse de Huzûrî her zaman doğruluktan ve haklıdan yana olmuştur. “*Bugün Git Yarın*” Destanı hiciv yeteneğini zirveye taşıdığı şiirlerinden biridir. Devlet memurluğu yapmış olmasına rağmen resmi dairelerdeki düzensizliği, kimsenin iş yapmak istememesini, herkesin işi bir başkasına atmasını yerinde söyleyişlerle eleştirmiştir.

Âşıklar, hünerlerini gösterirken atışmaları çok sık kullanırlar. Âşık Huzûrî’nin Erzurumlu Kemali, İstanbullu Remzi, Posoflu Müdamî, Ardanoçlu Efkârî, Yusufelili Azmi, Erzurumlu Reyhanî ile toplam 242 dörtlük tutan karşılaşmaları olmuştur(Karasüleymanoğlu: 2015, 444). Bunun yanı sıra başka âşıklarla da karşılaşmaları olan Huzûrî’nin o dörtlüklerine erişmek mümkün olmamıştır.

Edebiyatçı ve yazar Hikmet Dizdaroğlu tarafından 1949 yılında kaleme alınan Yusufelili Huzûrî isimli eserde, şairi iki yönüyle de geniş olarak incelenmiştir. Yazar, Huzûrî’nin edebi şahsiyeti hakkında özetle “*Huzûrî hece ve aruzda aynı ustalığı aynı başarıyı gösterdiği halde, ona saz şairi sıfatını veriyoruz. Gerçekte ise, aruzda ve hecede gösterdiği vasıfları dolayısıyla, kalem şairi demek lazım. Fakat aruzlu parçalarının yanında heceli deyişlerinin bulunması, Huzûrî’nin aynı zamanda usta bir saz sanatkârı olması, hayatını adeta saz şairliği ile kazanması ve bizzat kendini ifadesi, onu saz şairi diye adlandırmamıza başlıca sebeplerdir*”(Özder, 2015: 61) demektedir ve şairin sözünün, kaleminin ve sazının gücünden bahsetmektedir.

Huzûrî, şiirlerinde yalın bir dil kullanırken halktan söyleyişlere, mekânlara da önem vermiştir. Tamlamalarla ve tasvirlerle yoğurduğu şiirleri hem okuma hem anlama kolaylığı sağlamaktadır. Özellikle bağlama eşliğinde yaptığı ve 175 dörtlüğü bulan *Para Destanı* adlı şiiri çok meşhurdur (Karadeniz, 2002: 271). Hatta daha o yıllardan günümüze hitap ettiğinden habersiz nice şiirler söylemiştir. Bundan hareketle şiirlerinin hep güncel kalacağını da düşünebiliriz. İstanbul-Galata köprüsünden önce on para, sonraları bir kuruş geçiş ücreti alınmasına karşılık yazılan destan,

“Parasız kimsenin bakma yüzüne

İstersen şah olsun özü özüne

Sakın başka bir şey alma gözüne

Merde revnak veren unvan paradır... ”.(Özder, 2015:217)

Halk Kültürü Unsurları

Masal – Hikâye Kahramanları

<i>Aslı</i>	<i>Kerem</i>	<i>Hızır</i>
<i>Lokman</i>	<i>Mecnun</i>	

Âşık Huzûrî, şiirlerinde genelde halk edebiyatı kahramanlarından yararlanmıştır. Âşıklık edebiyatı içinde anlatılan ve sıkça kullanılan Kerem ile Aslı hikâyesine vurgu yapılmıştır. *Gurbet Destanı*'nda yer alan “*O yâr Han Aslı'dır, ben âşık Kerem*” (Özder, 2015: 181) ifadesi aşkından verem olmuş ve sevdiğini bulmak için yollara düşecek bir âşığı anlatmak için kullanmıştır. Bunun yanı sıra her zor durumda kaldığımızda yardım etmesi için Allah'tan talepte bulunduğumuz Hızır'dan (as) bahsetmiştir. Hızır (as) ve Musa (as) kıssasına işaret ederek, “*Hızır ile Musa'nın kıssasını oku, Zararlı renklere boyanma hocam*” (Özder, 2015: 194) diyerek önyargılarımızdan arınmamız gerektiğini, her olayın altında hayırlı bir neden olduğunu vurgulamıştır. “*Bugün Git Yarın Destanı*” içerisinde yer alan Lokman ifadesi hastalara şifa, dertlilere deva veren bir şahıs olarak kültürümüzde yer almaktadır. “*Lokman ilaç bulsa istemem*” (Özder, 2015: 207) ifadesi Huzûrî'nin devlet dairelerinde herkesin işini bir başkasına yönlendirmesi, kimsenin elini taşın altına koymak istememesini eleştirmiş ve bu mısra ile artık canına yettiğini dile getirmiştir.

Giyim Kuşam Eşyaları

<i>Entari</i>	<i>Palto (2)</i>	<i>Gömlek (2)</i>	<i>Çarık</i>	<i>Çorap</i>	<i>Hırka</i>
<i>Kürk</i>	<i>Mintan</i>	<i>Pantolon</i>	<i>Ceket</i>	<i>Elbise</i>	<i>Şapka</i>

Betimlemeler kişilerin veya mekânların görünümünü, özelliklerini, içinde bulunulan yerin, çevrenin görünümünü ortaya koyan anlatımlardır. Halk şiiri türlerimizde genel kalıbın 11'li hece ölçüsü olmasından dolayı betimlemeler belirli bir boyutu geçmemektedir (Aksan 2016: 50). Şiirlerde de betimlemeler yapılırken kişinin ya da mekânın renk, koku, görünüş özelliklerinden bahsedilir. Bu konuda kıyafetler de önemli bir yardımcıdır. Âşık Huzûrî hem dönemin şartlarını, hem yaşadığı çevreyi ve kişileri anlatmak için kıyafetlerden yararlanmıştır.

Huzûrî şiirlerinde geleneksel kılık kıyafetlerden örnekler bulabiliriz. Örneğin mintan, “*Yakasız, uzun kollu erkek gömleği*” (TDK 1998: 1568) genelde yöresel kullanıma örnektir. Yöresel kıyafetlere ek olarak daha çok eleştiri şiirlerinde kullandığı kürk kelimesi de başka bir

kesime gönderme yaptığının işaretidir. Yoksulluğu, zor hayatı vurguladığı kıyafetlerin başında ise çarık gelmektedir.

Meslek Grupları

<i>Esnaf (2)</i>	<i>Avukat</i>	<i>Muhasebeci</i>	<i>Öğretmen(2)</i>	<i>Vali</i>	<i>İmam</i>	<i>Memur</i>	<i>Bakkal(2)</i>
<i>Şair</i>	<i>Şoför</i>	<i>Maarifçi</i>	<i>Kurs direktörü</i>	<i>Tüccar</i>	<i>Müdür</i>	<i>Kaymakam</i>	<i>Muhtar</i>
<i>Asker</i>	<i>Zabıta</i>	<i>Matbaacı</i>	<i>Kâtip</i>	<i>Doktor</i>	<i>Kadı</i>	<i>Müftü</i>	<i>Fırıncı</i>
<i>Kantarıcı</i>	<i>Arabacı</i>	<i>Jandarma</i>	<i>Muavin</i>	<i>Çiftçi</i>	<i>Bahçıvan</i>		

Huzûrî gerek yaptığı görevler nedeniyle gerekse de gezdiği gördüğü yerlerdeki insanların çeşitliliği nedeniyle farklı meslek gruplarından insanla muhatap olmuş ve şiirlerinde onlara gönderme yapmayı ihmal etmemiştir. Kendisi bir süre Şavşat ve Yusufeli’nde tapu ve nüfus memurluğu yapmıştır. Görev yaptığı yıllarda her camiadan insan tanımış ve muhatap olmuştur. Aslında eleştiri şiirlerinin temelinde de tanıdığı farklı insanlarla olan diyalogu yatmaktadır. Valisinden kaymakamına, muhasebeciden şoförüne birçok insanla iletişim halinde olan Huzûrî kimseden sözünü sakınmamıştır. 1938’lerde aylarca maaşlarını alamayan öğretmenlerin Üçüncü Umumi Müfettiş Rahmetli Tuncer Uzer’e durumlarını yazı ile bildirdikten sonra Artvin Valisi’nden ihtar cezası almışlardır (Özder 2015: 183). Bu duruma kayıtsız kalamayan âşığımız “*Öğretmenler Maaş Destanı*” yazmıştır.

“*Bu hal düzelmezse yakında eğer*

Okullar olacak hep zir ü zeber

Vatan yavruları boynunu eğer

Kime var bu işin bilmem ziyarı” (Özder, 2015: 184)

Akrabalık ve Şahıs Adları

<i>Ana</i>	<i>Adil Bey</i>	<i>AhmetBey(Ağa)</i>	<i>Şükrü Ağa</i>	<i>Abdullah Bey</i>	<i>Abo Ağa</i>
<i>Peder</i>	<i>Mehmet Ağa</i>	<i>Şecaati Paşa</i>	<i>Kaptan</i>	<i>Şevket Bey</i>	<i>Erdoğan Ağan</i>
<i>Baba</i>	<i>Yeğeni Samed</i>	<i>Haliloğlu</i>	<i>Yüzbaşı Sabit Bey</i>	<i>Derviş Ağa</i>	<i>Kurt İsmail</i>

<i>Mustafa Mehrali Hoca Halil Çavuş</i>	<i>Gazi Muhtar</i>	<i>Çavuş</i>	<i>Ahmet Çavuş</i>
<i>(Bey)</i>			

Akrabalık ilişkileri Anadolu’da özellikle de kırsal kesimlerde önemli bir ilişkidir. İnsanlarla iç içe olan ve genelde toplum sorunlarına değinmekten kaçınmayan Huzûrî şiirlerinde akrabalık ve toplumsal düzende kullanılan kelimelere yer vermiştir. Şiirlerinde genelde bir kişiye seslenme, gönderme, ders verme niteliğinde cümleler kullandığı için şahıs isimlerine de sıkça yer vermiştir.

Yer Adları

<i>Okar</i>	<i>Zoybar</i>	<i>Van</i>	<i>Şavşet (Şavşat)</i>	<i>Körta</i>	<i>Rumeli</i>	<i>Zağpor</i>	<i>Paris</i>
<i>Tortum</i>	<i>Ahalt</i>	<i>Hasköy</i>	<i>Ağrı</i>	<i>Nigzevan</i>	<i>İstanbul</i>	<i>Öğdem</i>	<i>Londra</i>
<i>Uşhum</i>	<i>Hırıs</i>	<i>Üsküdar</i>	<i>Kars (3)</i>	<i>Utav</i>	<i>Ardanuç</i>	<i>Urus</i>	<i>Arabistan</i>
<i>Melo</i>	<i>Bayındır</i>	<i>Bayazet</i>	<i>Erzurum (2)</i>	<i>Şadut</i>	<i>Humhal</i>	<i>Tiflis</i>	<i>Fransa</i>
<i>Göle</i>	<i>Kiskim</i>	<i>Murgul</i>	<i>Binat</i>	<i>Danalet</i>	<i>Vecenkent</i>	<i>Zor</i>	<i>Çin</i>
<i>Örtülü</i>	<i>Almanya</i>	<i>Arpaçay</i>	<i>Korigel Kalesi</i>	<i>Çıldır</i>	<i>Lüsüncür</i>	<i>Kantola</i>	<i>Dadıkan Köyü</i>

Medrese öğretimine yirmili yaşlara kadar devam eden Huzûrî, bir yandan da saz şairliğini sürdürmüştür. İlk gezisini 1894-1913 yılları arasında Narman, Erzurum ve o dönemlerde Çarlık Rusya elinde bulunan Artvin, Ardanuç, Murgul; sonraları da Ardahan, Ahılkelek, Ahıska, Batum ve Kırım’a geziler yapmıştır (Özder, 2015: 36).

Huzûrî’nin hayatındaki dönüm noktalarından biri on sekiz yaşlarında yaptığı Erzurum gezisidir. Şiir söyleme konusunda kendine güvenmeye başlayınca, babasının desteği olmadan ilk sınavını vereceğinden habersiz yola koyulmuştur. Bir kahveye yerleştikten sonra kendi dünyasında fasıllar yapmaya başlayan âşık, Erzurum’da meşhur saz şairi Kemalî ile karşılaşmıştır. Karşılaşma kızıştığında ise Huzûrî’nin sorduğu bir soruya cevap verememesi üzerine oradakiler oylarını Huzûrî’den yana kullanmışlardır (Özder, 2015: 39). Bunun gibi birçok olay yaşayan Huzûrî Dadıkan Köyü’nde aç kaldığını destanında anlatmıştır. Şavşat’ı on beş sene sonra yeniden görmeye gidince kendisini karşılamak için söylenen şiire karşılık “Şavşat İçin” destanını sazla irtical ettiğini bilmekteyiz. Bunun gibi her gittiği yerde her yaşadığı olaya bir şiir söylemiştir.

Kalıplaşmış İfadeler

Atasözü

El için yok yere ateşe yanma

Yorganıma göre uzatıp bacak (Yorganına göre bacak uzatmak.)

Atasözü, “Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel” (TDK, 1998: 155). Bir olayı, bir duygu veya düşünceyi kısa ve öz ifade etmek için sıkça tercih edilen kelime grupları olması sebebiyle günlük hayatta da sıkça yararlanılmaktadır. Halk şiirlerinde hece ile kullanımının kolaylığı, kolay ve etkili söz söylemeye yardımcı olması sebebiyle sıkça tercih edilir.

Deyim

<i>Söz sözü açar.</i>	<i>Hayatından çıkmamak.</i>
<i>Yüzü kararmak</i>	<i>Burnundan gelmek.</i>
<i>Gönül yapmak.</i>	<i>Kuru gürültü yapmak.</i>
<i>Beş para etmez.</i>	<i>El vermek</i>
<i>Boşa emek vermek.</i>	<i>Takdir eylemek.</i>
<i>Canı çıkmak.</i>	<i>Taş atmak.</i>
<i>Gönül vermek.</i>	<i>Yüz çevirmek.</i>
<i>Abayı yakmak.</i>	<i>Kara bulutlar çöktü.</i>
<i>Diş bilemek</i>	<i>Kıyamet kopmak</i>
<i>Kahr çekmek.</i>	<i>Bir saatte söyle yüz bin yalanı</i>

Deyim, “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir” (TDK, 1998:576). Tıpkı atasözleri gibi deyimler de kelime zenginliği ve Türkçe ’ye kattığı değer açısından önemlidir. Gündelik dilde deyim kullanımı daha çok görülmektedir. Bunun nedenini ise her olaya söylenebilecek bir deyim mutlak olması şeklinde açıklayabiliriz. Huzûrî ise şiirlerinde deyim kullanımına da sıkça yer vermiştir.

Mahalli İfadeler

<i>Kemlik etmek</i>	<i>Çoluk çocuk</i>	<i>El ayıbın arama kusuru bil</i>
---------------------	--------------------	-----------------------------------

Mahalli ifadeler ise genelde dar bir alanda kullanılan yöresel ifadelerdir. Bazı nesnelere karşılıkları veya olaylar karşısında kullanılan ifadeler ilden ile hatta köyden köye bile farklılık gösterebilmektedir. Böyle olduğunda da insanlar yeni karşılıklar üretirler. Artvin ve çevresinde yaşayan ve daha çok bu bölgelerde zaman geçiren şairimiz bu tarz kullanımlara da yer vermiştir.

SONUÇ

İnsanların dünyaya ayak bastığı günden beri birbirleriyle iletişim kurdukları sözlü kültür ortamları bulunmaktadır. Bu ortamlarda hikâyeler anlatılır, türküler okunur, şiirler söylenirdi. Özelliklere âşıklara olan ilgi yoğundu. Âşıklar, elinde sazı, dilinde sözü diyar diyar gezen, gezdiği yerlerde gördüklerini şiirlerine aktaran, insanlar arası haber taşıyan sözlü gelenek taşıyıcılarıdır. Teknolojinin ilerlemesi, kitle iletişim araçlarının çoğalması âşıklara ve âşıklık geleneğine olan ilgiyi azaltmıştır. İnsanlar günlük hayatın koşuşturmacası içinde kaybolarak ruhlarını besleyecek aktivitelerden uzaklaşmaya başlamıştır.

Artvinli âşıklarımızdan Ali Huzûrî medrese eğitimi almış halk edebiyatına katkısı olmuş şairlerimizden biridir. Hem aruz hem hece ölçüsü ile şiirler yazmıştır. Dili yalın ve açık olan şairdir. Şiirlerinde deyimlere, atasözlerine, halk hikâyeleri kahramanlarına yer vermiştir. Bunun yanı sıra din, doğa, gurbet, iyilik, yardımseverlik gibi konularda şiirler söylemiştir. Şiirlerinde halktan unsurlara, yaşanmışlıklara kulak vermiş, haksızlıklar karşısında sessiz kalmamıştır. Hem devlet görevi nedeniyle hem de âşıklık geleneğinin bir parçası olduğu için ülkenin birçok yerini görmüş ve şiirlerinde bunlara da değinmiştir. Milliyetçi ruhu ağır basan Huzûrî milli ve dini bayramları atlamamış 23 Nisan, Cumhuriyetin 15. Yılına, Lozan Barışı Yıldönümü ve Cumhuriyetin kuruluş yıldönümüne şiirler yazmıştır. Medrese eğitimi aldığı için aruzla arası iyi olan şair Divan edebiyatından da etkilenmiş başarılı şiirler ortaya koymuştur. Müdâmî, Azmî, Efkarî, Âşık Remzî, Fahrî gibi şairlerle de karşılaşmalarda bulunmuştur.

Kaynakça

- Akkaya, Nevin (8-10 Ekim 2015). Mehmet Yardımcının Şiirlerinde Halk Edebiyatı Unsurları, Tarihi ve Kültürüyle III. Zile Sempozyumu Bildirisi, Zile.
- Aksan, Doğan (2006). Halk Şiirimizin Gücü İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Albayrak, Nurettin (1993). İslam Ansiklopedisi: “Âşık” Maddesi. İstanbul: MEB Basım, C.1.
- Artun, Erman (2016). Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı. Adana: Karahan Kitabevi.
- Boratav, Pertev Naili (2016). 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı. Ankara: Bilgesu Yayınevi.
- Başgöz, İlhan (1968). İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi. İstanbul: Ararat Yayınevi.
- Dilçin, Cem (1992). Örneklerle Türk Şiir Bilgisi. Ankara: TDK Yayınları.
- Elçin, Şükrü (1992). Deyişmeler-Karşılaşmalar. Türk Dünyası El Kitabı, Ankara: TKAE Yayınları.
- Karadeniz, Bekir (2002). Artvinli Halk Şairleri. Ankara: AKYD Yayınları
- Kaya Karasüleymanoğlu, Şahver (2015). Artvin Halk Biliminden Çizgiler. Ankara: Özbaran Ofset Matbaacılık.
- Kaya, Doğan (2014). Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü. Ankara. Akçağ Yayınları.
- Özder, Mustafa Âdil (2015). Huzûrî Divanı. Samsun: Türker Matbaacılık.
- TDK (1998). Türkçe SözlükC.2 Ankara: TDK Yayınları.
- Yardımcı, Mehmet (2014). Türk Halk Şiiri. İzmir: Kanyılmaz Matbaacılık.